

آموزش و پرورش تطبیقی ایران و ژاپن با تاکید بر مقطع ابتدایی

علی اصغر رستمی^{۱*}، عادل دریا^۲، فرامرز زاهری^۳، پیمان مرتضی زاده^۴

۱- دانشجو کارشناسی ارشد آموزش و بهسازی منابع انسانی دانشگاه آزاد

rostami6065@gmail.com*

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی

Bandar53@gmail.com

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی

Faramarz.zaherii@gmail.com

۴- کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه آزاد اسلامی

Seyyd.peyman@gmail.com

چکیده

نظام آموزشی هر کشور، بهترین ابزار ایجاد تغییرات اجتماعی همه جانبه و محقق نمودن خط مشی های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی و همین طور تحقق آرمان های مدون در سند چشم انداز آن کشور می باشد، لذا با توجه به این واقعیت که تحقق هر هدف نیاز به برنامه ریزی های مدون و حساب شده دارد. لذا آماده سازی کودکان و نوجوانان برای زندگی اجتماعی به یک نگرانی مهم برای مقامات آموزشی اکثر کشورها تبدیل شده است. در این مقاله، به منظور دستیابی به این هدف بر آن شدیم تا با تبیین تفاوت های بین نظام آموزش و پرورش ایران و ژاپن به نقاط قوت آموزش آنان دست یابیم و راهکاری برای پیشرفت نظام آموزش و پرورش کشور خود طرح کنیم. روش تحقیق از نوع کتابخانه ای می باشد که با بهره گیری از منابع معتبر علمی و در طول یک ماه انجام گرفت. از این رو ابتدا اهمیت نهاد آموزش و پرورش بیان گشت و سپس جایگاه آموزش و پرورش ایران و ژاپن در سطح بین الملل مورد واکاوی قرار گرفت و در نهایت با مقایسه سیاست ها، اهداف و محتوای دروس در این دو کشور به نقاط قوت و ضعف هر یک پی بردیم.

واژگان کلیدی: آموزش و پرورش تطبیقی، مقطع ابتدایی، ایران، ژاپن.

۱- مقدمه

آموزش ابتدایی پایه، علاوه بر اینکه یک حق محسوب می شود، سنگ بنای موفقیت یک جامعه نیز به شمار می رود. هدف آموزش پایه آن است که در ازای هر سال، خلاقیت فرد را افزایش دهد و وابستگی اش را به منابع اجتماعی کمتر کند. بر این اساس، اگرچه «کیفیت آموزش» مفهومی چندوجهی و مبهم بوده و معیارهای متفاوتی برای سنجش آن پیشنهاد شده است، از آنجاکه ایجاد تغییرات مطلوب و موفقیت آمیز در دانش آموزان فصل مشترک همه آنها به شمار می رود (UNICEF, 2000). در ایران، با وجود سابقه طولانی آموزش و پرورش رسمی و به رغم افزایش نرخ ثبت نام و تمامی پیشرفت هایی که طی چند دهه اخیر در این حوزه رخ داده، آموزش و پرورش همگام با سطح جهانی پیش نرفته است که کیفیت پایین آموزش به ویژه در مقطع ابتدایی از جمله دلایل اصلی آن به شمار می رود. این واقعیت هم مورد اذعان کارگزاران این حوزه قرار دارد و هم با ارجاع به نتایج ارزیابی های بین المللی از نظام های آموزشی کشورهای گوناگون قابل تشخیص است. در آخرین گزارش منحنی یادگیری که گروه پیرسون با همکاری یونسکو در سال 2014 منتشر کرد، ایران با اینکه در اوج تحریم های بین المللی، برحسب شاخص تولید ناخالص داخلی در جایگاه بیست و نهم اقتصاد جهان قرار داشت (World Bank, 2015). کیفیت آموزش ابتدایی به معنای آن است که بچه ها قادر به یادگیری درک تدریجی ظرفیت های خود شوند و به گونه ای معنادار و هدفمند در جامعه جذب شوند و در آن مشارکت داشته باشند. با این معیار، امروزه در بسیاری از کشورهای درحال توسعه، کودکان اغلب کمتر از آن

هشتمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان
مدرسه آموزش و پرورش شهرستان میناب دانشگاه هرمزگان

اسفندماه ۱۴۰۰ - بندرعباس

چیزی که در موردش آموزش می بینند یا آنچه باید در مدرسه آموزش یابند، یاد می گیرند. در مقابل، از آنجا که کشورهای توسعه یافته بخش عمده ای از دستاوردهایشان را به درستی مدیون نظام آموزشی اثربخش هستند، همواره در حال مطالعه و برنامه ریزی برای بهبود و افزایش کارایی آناند. موفقیت کشورهای پیشرو در امر آموزش و پرورش الگویی برای ایجاد تحول آموزشی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه نیز بوده است.

ایران از لحاظ نمایه جهانی مهارت های شناختی و پیشرفت های آموزشی در فهرست 39 کشور برتر مورد بررسی قرار نداشت (Pearson, 2014). در نمایه کامیابی لگاتوم نیز، که در سال 2017 منتشر شد، ایران از لحاظ کیفیت آموزشی میان 149 کشور جهان، در جایگاه هفتاد و پنجم است (Legatum Institute, 2017). ژاپن در گزارش منحنی یادگیری گروه پیرسون، پس از کره جنوبی در جایگاه دوم است (Pearson, 2014). همچنین ژاپن در نمایه کامیابی لگاتوم در رتبه هجدهم قرار داشته است (Legatum Institute, 2017).

۱-۱- بیان مساله

آموزش و پرورش از جمله نهادهایی است که پیشرفت آن باعث پیشرفت و توسعه کشور می شود. به عبارت دیگر باید بتوان راهی یافت که با استفاده از آن، در راستای توسعه کشور گام نهاد. حال آن که آیا با این روش می توان اهداف عالی این نهاد را تحقق بخشند و موجب پیشرفت کشور شود موضوعی است که در این مقاله به آن خواهیم پرداخت.

۱-۲- اهمیت موضوع

انتخاب ژاپن برای بررسی تطبیقی طی این پژوهش به دلایل دیگری همچون تأکید عمیق بر آموزش اخلاقی، فرهنگی، بومی و فراگیری مهارت های زندگی و شغلی در مدارس ژاپن و داشتن زمینه مشترک فرهنگ شرقی و آسیایی (غیرغربی) با ایران نیز باز می گردد (Poukka, 2011). این در حالی است که برای ایرانیان نیز همچون ژاپنی ها، حفظ فرهنگ میهنی و سنت های مذهبی در کنار پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دغدغه مهمی به شمار می رود که این واقعیت امکان بومی سازی الگوهای مطلوب نظام آموزشی ژاپن در ایران را تسهیل می سازد؛ حتی فراتر از کشورهایی که از لحاظ فرهنگی و مذهبی به ایران نزدیکتر هستند اما به اندازه ژاپن پاسدار سنن مذهبی و فرهنگی خود نیستند و فرهنگ غربی تأثیر زیادی بر آنها داشته است.

۱-۳- پیشینه تحقیق

قنبری و همکاران در مقاله ای تحت عنوان «بررسی تطبیقی نظام تربیت معلم در ایران، انگلستان و ژاپن (آموزش و پرورش ابتدایی)» در سال ۱۳۹۳ با مقایسه برنامه درسی این سه کشور و با استفاده از نتایج به دست آمده به طرح راهکارهایی برای بهبود نظام آموزشی ایران می پردازند. هدف کلی در مرحله اول شناخت برنامه درسی تربیت معلم در این سه کشور، در مرحله دوم شناخت وجوه تشابه و تمایز برنامه درسی می باشد. آنان همچنین اذعان می کنند که برنامه درسی در کشور ژاپن در نیل به اهداف، کیفیت فرآیند یاددهی-یادگیری، محتوای برنامه درسی، شیوه های ارزشیابی و استفاده از فناوری اطلاعات نسبت به ایران از موفقیت بیشتری برخوردار بوده اند. که از اصلی ترین دلایل این موفقیت در کشورهای ژاپن است (قنبری و همکاران، ۱۳۹۳).

۲- یافته ها

ژاپن با جمعیتی حدود ۱۲۸ میلیون نفر (رتبه دهم جهان) و وسعت حدود 378 هزار کیلومتر مربع (رتبه شصت و دوم جهان) کشوری در اقیانوس آرام، واقع در آسیای شرقی، است و سومین اقتصاد بزرگ جهان، از نظر تولید ناخالص داخلی، محسوب می

هشتمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان
مديريت آموزش و پرورش شهرستان میناب دانشگاه هرمزگان

اسفندماه ۱۴۰۰ - بندرعباس

شود. این کشور کاملاً در آب محصور و بیشتر جزایر آن آتشفشانی و به شدت زلزله خیز است و به لحاظ منابع طبیعی، مواد معدنی و ثروت های زمینی و زیرزمینی از فقیرترین کشورهای جهان به شمار می آید (ماتسوموتو، ۱۳۷۱). ایران با جمعیتی در حدود 80 میلیون نفر (رتبه هجدهم جهان) و وسعت 1.648.195 هزار کیلومتر مربع (رتبه هجدهم جهان) کشوری در جنوب غربی آسیا، واقع در منطقه خاورمیانه است و بیست و نهمین اقتصاد جهان از نظر تولید ناخالص داخلی محسوب می شود (World Economic, 2017).

نظام مدرن و ملی آموزشی ژاپن کشور در سال 1872 برقرار شد و از سال 1900 آموزش اجباری چهارساله به صورت رایگان درآمد. در حال حاضر نظام مدرسه در ژاپن به صورت ۳-۳-۶ (سال ابتدایی، 3 سال دبیرستان مقدماتی و 3 سال دبیرستان پیشرفته) است. هر چند پیش دبستانی (۳ تا 5 سالگی) نیز وجود دارد، بخشی از نظام اجباری آموزش رسمی در این کشور محسوب نمی شوند. ساختار پایه و اصول نظام آموزش فعلی ژاپن طی دو قانون تحت عنوان «قانون پایه آموزش» و «قانون آموزش مدرسه» در سال 1947 طرح ریزی و به تصویب رسید. یکی از اصول اساسی قانون پایه آموزش، تساوی فرصت آموزش برای همه است. این قانون، تبعیض براساس نژاد، مذهب، طبقه، جنسیت، موقعیت اجتماعی، شرایط اقتصادی یا سوابق خانوادگی را ممنوع میکند. نظام مدرسه در ژاپن مختلط 6 سال آموزش ابتدایی و 3 سال دبیرستان مقدماتی (در مجموع 9 سال) اجباری و رایگان است (NUFFIC, 2010). وزارت آموزش، فرهنگ، ورزش، علم و فناوری ژاپن نقشی محوری در توسعه و ارتقای استانداردهای آموزش ملی در این کشور ایفا می کند. این وزارتخانه سیاست های کلی آموزش و رؤس برنامه تحصیلی را تعیین می کند، معیارهای ملی آموزش را مشخص می سازد، ملاک های گزینش معلم و مدیر را معین می کند و به برقراری نهادهای نظارتی می پردازد. وزارت آموزش ژاپن همچنین کمک هزینه هایی به دولت های محلی و هیئت های استانی و شهری برای تجهیز مدارس تخصیص می دهد (Beauchamp and Vardaman, 2015). این وزارتخانه تقریباً هر 10 سال یک بار رهنمون های برنامه آموزش ملی را توسعه و مورد تجدید نظر قرار می دهد. این رهنمون ها به نوبه خود توسط ناشران کتب درسی، مقامات آموزشی استانی و شهری، مدارس و معلمان جهت اصلاح ساختار آموزشی و توسعه مطالب برنامه درسی مورد استفاده قرار می گیرند. با این همه، مسئولیت اصلی اجرای نظام آموزش و پرورش ژاپن بر عهده دولت های محلی و هیئت ها و مقامات آموزشی استانی و شهری است. دولت های محلی در واقع مسئول اجرای برنامه های آموزشی، نظارت بر مدارس، تصویب بودجه مدرسه و استخدام پرسنل هستند. سیاست های وزارت آموزش ژاپن نیز به هیئت های محلی آموزشی و مدارس اجازه می دهد در رهنمون های آموزشی ملی (سرکارآرانی، ۱۳۸۱). بنابراین، دلیل اثربخش بودن نظام آموزش و پرورش ابتدایی ژاپن تنها منحصر به اهداف والا و مشخص نیست، بلکه به واقعیت همکاری تمام سطوح جامعه در تدوین، برنامه ریزی و اجرای سیاست ها و برنامه های آموزشی اعم از نیروی انسانی، مالی، محتوای درسی و محیط آموزشی نیز مربوط می شود اصلاحات و تغییراتی مناسب با سطوح محلی ایجاد کنند. حتی مدارس نیز اجازه دارند برنامه های ویژه خود را براساس رهنمون های آموزشی ملی تدوین کنند (شریفی، ۱۳۹۰). تأمین بودجه مدارس عمومی نیز در ژاپن از طریق ترکیبی از حمایت های ملی، دولت های محلی و شهرداری ها صورت می گیرد. حتی مدارس خصوصی نیز کمک هزینه عمومی دریافت می کنند و دولت ژاپن 50 درصد حقوق معلمان این نوع مدارس را می پردازد. در ژاپن، حدود 99 درصد مدارس ابتدایی، 94 درصد دبیرستان های مقدماتی و 78 درصد دبیرستان های پیشرفته به صورت عمومی و زیر نظر شهرداری ها اداره می شوند (CIEB, 2015).

موضوعاتی که باید در مدارس ابتدایی ژاپن تدریس شوند، در قانون آموزش مدرسه تصریح شده است. در مقطع اول و دوم، این ساختار زبان ژاپنی، علم حساب، مهارت های زندگی، موسیقی، هنر (نقاشی و کاردستی)، آموزش جسمانی، اخلاق و فعالیت های خاص (مانند فعالیت های جمعی) را شامل می شود. در مقطع سوم و چهارم، مهارت های زندگی با مطالعات علوم و اجتماعی جایگزین و مطالعات تلفیقی نیز به برنامه اضافه شده است. در مقاطع پنجم و ششم، اقتصاد خانه (پخت و پز و خیاطی) اضافه می شود. ارائه درس مطالعات تلفیقی به هر مدرسه این امکان را می دهد تا فعالیت های آموزشی را ایجاد کند که به جامعه، مدرسه و محیط دانش آموزان انتقال داده می شود. این درس موضوعاتی مانند چگونگی ارتباط با جامعه، فهم بین المللی، فرهنگ های

هشتمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان
مدیریت آموزش و پرورش شهرستان میناب دانشگاه هرمزگان

اسفندماه ۱۴۰۰ - بندرعباس

جهانی، مطالعات رایانه، مطالعات زیست محیطی و سلامت و بهداشت را شامل می‌شود (Nakayasu, 2014). به دانش آموزان سال اول ابتدایی در ایران زبان فارسی، ریاضی، علوم تجربی و قرآن آموزش داده می‌شود. از سال دوم به بعد، تعلیم و تربیت اسلامی به تفکیک اهل سنت و اقلیت‌های مذهبی رسمی کشور و از سال سوم به بعد نیز مطالعات اجتماعی به این دروس اضافه می‌شود. علاوه بر این، در سال ششم دو درس تفکر و پژوهش و کار و فناوری نیز ارائه می‌شود. تمامی فرایندهای برنامه‌ریزی، تألیف، نظارت، بازبینی و حتی چاپ کتاب‌های درسی در ایران مستقیماً زیر نظر وزارت آموزش و پرورش انجام می‌پذیرد.

راهنمای محتوای درسی را وزارت آموزش تعیین می‌کند و هر مدرسه باید دانش آموزان را مطابق با این راهنماها و راهنماهای جداگانه هر مقطع آموزشی از پیش دبستانی تا ابتدایی، دبیرستان مقدماتی و پیشرفته آموزش دهند. موضوعات آموزشی برای هر عنوان درسی در طول هر سال تحصیلی از سوی وزارت آموزش فهرست می‌شود، اما توضیحات جزئی مطالب درسی ارائه نمی‌شوند و گزینش آنها برعهده مؤلفان کتاب‌های درسی است. کتاب‌های درسی نیز از سوی ناشران خصوصی و نویسندگان معتبر براساس راهنمای محتوای درسی تألیف و چاپ می‌شوند و کتاب‌های درسی مورد تأیید وزارت آموزش، به انتخاب هیئت‌های شهری آموزش در مدارس این کشور مورد استفاده و به صورت رایگان در اختیار آموزش اجباری قرار می‌گیرند (Sato and Doerr, 2014). انجمن تحقیقات و تصویب وزارت آموزش که کتب درسی را بررسی و تأیید می‌کند شامل استادان دانشگاه و معلمان ابتدایی و متوسطه است. این کارشناسان توسط وزارت آموزش و متخصصان ارشد برنامه آموزشی این وزارتخانه منصوب می‌شوند. انجمن تحقیقات و تصویب پیروی از استانداردهای آموزشی وزارت آموزش را تضمین می‌کند. هر عضو انجمن، کتاب‌های درسی پیشنهادی را به طور جداگانه و پیش از نشست شورا بررسی میکند و تأیید نهایی آنها پس از دریافت پیشنهاد شورا، برعهده وزیر آموزش است (سرکارآرانی، ۱۳۸۱).

در ژاپن، به دانش آموزان ابتدایی آموزش داده می‌شود که فرهنگ و سنت‌های زادگاه و کشور خود را گرمی بدارند و در عین حال به فرهنگ‌های کشورهای خارجی احترام بگذارند و سعی در توسعه دوستی با مردم جهان داشته باشند. دانش آموزان ابتدایی از مراکز نگهداری سالمندان دیدار می‌کنند و از سال سوم به بعد، در فعالیت‌های اجتماعی با انجمن‌های شهروندان ارشد مشارکت می‌کنند. هر کلاس در مدارس ابتدایی ژاپن به چندین هان (گروه‌ها یا تیم‌هایی که معمولاً از 5 تا 6 نفر تشکیل می‌شوند) تقسیم می‌شود و دانش آموزان در قالب این گروه‌ها در فعالیت‌های کلاسی با هم کار می‌کنند. این فعالیت‌ها شامل مطالعه گروهی در طول کلاس‌ها، وظایف مربوط به تمیزکاری، فعالیت‌های اجتماعی و صرف ناهار مدرسه می‌شود. علاوه بر این، نیتچوکو (نماینده روزانه کلاس) و شوبان (نماینده هفتگی کلاس) مسئول فعالیت‌های کلاسی مانند حضور و غیاب، مدیریت مباحثه در طول یک دوره کلاسی، اعلان‌های روزانه، روزنامه کلاسی و موارد مشابه هستند. فعالیت‌های ویژه‌ای در ارتباط با تحقق فعالیت‌های کلاسی نیز به عهده کاکاری (شخص مسئول) گذاشته می‌شود؛ فعالیت‌هایی مانند آماده‌سازی تخته سیاه، روزنامه کلاسی، بهداشت، توزیع نوبت بازی و آماده کردن ویدئوها و کلاس (Letendre and Fukuzawa, 2013). نمود و نتایج سیاست‌گذاری در سه سطحی که در بالا به آن پرداخته شد، خود را در مدرسه و فعالیت‌های عملی آموزشی نشان می‌دهد. در ژاپن، هر مدرسه برنامه آموزشی خود را سازماندهی و اجرا می‌کند. مدیریت برنامه آموزشی در سطح مدرسه فعالیت‌هایی است در خصوص توسعه، سازماندهی، تحقق، ارزیابی و بهبود برنامه آموزشی. آموزش مدرسه ابتدایی در ژاپن مبتنی بر آموزش اجتماعی شخص و توسعه بهبود شخصیت کودک در حیطه‌های شناختی، اخلاقی، احساسی و جسمانی است. این آموزش بر تساوی و آگاهی گروهی تأکید دارد و دسته‌بندی براساس توانایی را رد می‌کند زیرا فرض می‌شود تمامی دانش آموزان ظرفیت بهبود توانایی‌ها و مهارت‌هایشان را دارند و آموزش به قصد کمک به توسعه ظرفیت آنها انجام می‌شود. تأکید مدارس ابتدایی ژاپن بر مسئولیت‌پذیری و حل مسائل از طریق کار گروهی است. برای نمونه، از سال سوم به بعد آموزگار مشکلی را طرح می‌کند و از دانش آموزان می‌خواهد آن را به صورت گروهی حل کنند. پیشنهاد وزارت آموزش برای اغلب محتوای آموزشی نیز شامل تلاش برای کسب تجربه اجتماعی از سوی دانش آموزان مانند شرکت در بحث‌های گروهی، فعالیت‌های داوطلبانه و پژوهش‌های جمعی است. معلمان اخلاق نیز رعایت وجدان انسانی و ارزش‌هایی مانند صداقت، همگرایی، احترام به محیط زیست، مهربانی، اطاعت از قانون و گرمی داشتن فرهنگ خود و

هشتمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان
مدیریت آموزش و پرورش شهرستان میناب دانشگاه هرمزگان

اسفندماه ۱۴۰۰ - بندرعباس

دیگران را به کودکان می آموزند. آموزش اخلاق در ژاپن براساس ایدئولوژی ملی گرایانه نیست و ایجاد آمادگی ذهنی در دانش آموزان برای جنگیدن برای کشورشان یک تابو است (Ishikida, 2005). ماده 2 آیین نامه اجرایی مدارس ایران تصریح می دارد که «مدرسه با همکاری کلیه کارکنان و با مشارکت دانش آموزان و اولیای آنان زیر نظر مدیر مدرسه اداره می شود. تعداد کارکنان مدرسه و شرح وظایف هر یک از آنان توسط وزارت آموزش و پرورش ابلاغ می شود». طبق این آیین نامه، ارکان و شوراهای مدرسه عبارت اند از مدیر مدرسه، شورای مدرسه، انجمن اولیاء و مربیان، شورای معلمان و شورای دانش آموزان. مدیر مدرسه به عنوان نماینده آموزش و پرورش منطقه مسئول حسن اجرای فعالیت های آموزشی، پرورشی، مالی و اداری مدرسه است و در کلیه امور مدرسه مسئولیت دارد و مؤظف است براساس مقررات، با برنامه ریزی های مناسب و استفاده از مشارکت کارکنان، دانش آموزان و اولیای آنها و با بهره گیری از امکانات و ظرفیت های داخل و خارج از مدرسه، جهت تحقق اهداف مصوب دوره های تحصیلی تلاش کند.

در اغلب مدارس عمومی ابتدایی ژاپن (۹۹,۴ درصد در سال ۲۰۰۴) ناهار توزیع می شود. دانش آموزان ناهار مدرسه را با همکلاسی ها و معلم در کلاس صرف می کنند. بخشی از این هزینه را نیز والدین متقبل می شوند. اهداف آموزشی ناهارهای مدرسه در مقطع ابتدایی، بهبود عادت و رفتارهای صحیح غذاخوردن و یادگیری مشارکت و همکاری در فعالیت های روزمره زندگی است. اخیرا بعضی از مدارس ژاپن سعی کرده اند با کمی انعطاف، یک روز خاص در هفته را به صرف غذایی اختصاص دهند که دانش آموزان از منزل می آورند. علاوه بر فعالیت های مشارکتی و همکاری جویانه روزمره و متداول، مراسم متعددی نیز در طول سال با محوریت دانش آموزان در مدارس ابتدایی برگزار می شود. جشن ورودی، گردش های اجتماعی، روزهای ویژه مدارس ابتدایی (اوندوکا)، نمایش های هنری (گاکوگیکا)، جشن فارغ التحصیلی و مسابقه های گروهی بخشی از فعالیت های جمعی دانش آموزان ابتدایی محسوب می شود که برخی از آنها با مشارکت و همراهی والدین و دیگر اعضای خانواده دانش آموزان برگزار می شود (Ishikida, 2005).

اهداف اساسی آموزش و پرورش در ژاپن که طی مواد 1 و 2 قانون پایه آموزش آمده چنین است (DM de Education, 2011):
ماده ۱: آموزش باید با هدف توسعه کامل شخصیت و سعی بر پرورش شهروندانی باشد که کیفیت های لازم در وجود آنها رخنه کرده تا جامعه و دولتی دموکرات و طرفدار صلح به ارمغان آورد.

ماده ۲: برای نیل به اهداف فوق، آموزش باید به شکلی صورت بگیرد که ضمن احترام به آزادی علمی نتایج زیر را محقق سازد:
الف) تفکری را پرورش دهد که دانش و فرهنگ گسترده ای را کسب کند و به دنبال حقیقت باشد و درحالی که سلامت جسمانی را توسعه می دهد، مروج حس تشخیص و حس اخلاق غنی باشد.

ب) بهبود توانایی افراد و در عین حال احترام به ارزش آنها، ترویج خلاقیت آنها، پرورش روحیه استقلال و پرورش تفکر ارزش دادن به کار در حالی که بر پیوندها با کار و زندگی عملی تأکید دارد.

ج) پرورش تفکر، ارزش قائل شدن برای عدالت، مسئولیت، برابری مرد و زن، همکاری و احترام دوجانبه، همکاری فعال و روحیه عمومی برای ایجاد و پیشرفت جامعه.

د) پرورش تفکر احترام به زندگی، توجه به طبیعت و همکاری برای حمایت از محیط زیست.

ه) پرورش تفکر احترام به سنت ها و فرهنگ، عشق به کشور و منطق های که در آن پرورش یافته اند و در عین حال احترام به دیگر کشورها و تمایل به همکاری برای صلح جهانی و ارتقای جامعه بین الملل.

اهداف آموزش اجباری در ماده 21 قانون آموزش مدرسه از این قرار است (CRICED, 2006):

فعالیت های آموزشی معمول در آموزش اجباری باید برای رسیدن به اهداف زیر انجام پذیرد:

الف) فعالیت های اجتماعی هم در داخل و هم در خارج از مدرسه، به منظور پرورش تفکر استقلال، همکاری و فعالیت های داوطلبانه، احترام به قواعد و الگوها، توانایی قضاوت درست و حس روحیه عمومی که به دانش آموزان کمک می کند تا اعضای مولد جامعه باشند.

هشتمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان
مدیریت آموزش و پرورش شهرستان میناب دانشگاه هرمزگان

اسفندماه ۱۴۰۰ - بندرعباس

- (ب) فعالیت‌ها برای تجربه طبیعت هم در داخل و هم خارج از مدرسه به منظور پرورش روحیه احترام به طبیعت و زندگی و تمایل به همکاری در زمینه محیط زیست در دانش‌آموزان.
- (ج) باید به دانش‌آموزان در خصوص تاریخ و وضعیت فعلی در ژاپن و شهر آنها راهنمایی درست داده شود تا آنها بیاموزند که به سنت‌ها و فرهنگ احترام بگذارند و تفکر عشق به کشور و شهر را در آنها ارتقا دهند. سپس طی درک فرهنگ‌های خارجی، باید به آنها حس احترام به دیگر کشورها و حس همکاری برای توسعه و صلح جامعه جهانی انتقال داده شود.
- (د) دانش‌آموزان باید با درک پایه، برای ایفای نقش‌های خانواده و خانه در مورد غذا، لباس، مسکن، اطلاعات، تولید و دیگر موارد لازم برای زندگی روزمره پرورش پیدا کنند.
- (ه) دانش‌آموزان باید با عشق به مطالعه و درک درست مهارت‌های پایه، برای استفاده از هنرهای زبانی پرورش یابند که در زندگی روزمره به آن احتیاج دارند.
- (و) دانش‌آموزان باید برای مهارت‌های پایه جهت فهم و آغاز روابط کیفی که آنها در زندگی روزمره به آن احتیاج می‌یابند پرورش پیدا کنند.

مهم‌ترین اهداف خاص آموزش ابتدایی نیز طبق ماده ۱۸ قانون آموزش مدرسه این چنین است (CRICED, 2006):

- (الف) توسعه روحیه درک، همکاری، استقلال و روابط انسانی بر پایه تجارب اجتماعی و زندگی در خارج از مدرسه.
- (ب) تشویق دانش‌آموزان به فهم و احترام به تاریخ بومی و نیز سنت‌ها و شرایط کنونی ملی و ارتقای روحیه همکاری بین‌المللی.
- اهداف کلان آموزش و پرورش در ایران براساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش که در سال ۱۳۹۰ به تصویب رسید، این گونه است: تربیت انسانی موحد، مؤمن و معتقد به معاد و آشنا و متعهد به مسئولیت‌ها و وظایف در برابر خدا، خود، دیگران و طبیعت، حقیقت‌جو و عاقل، عدالت‌خواه و صلح‌جو، ظلم‌ستیز، جهادگر، شجاع و ایثارگر و وطن‌دوست، مهرورز، جمع‌گرا و جهانی‌اندیش، ولایت‌مدار و منتظر و تلاشگر در جهت تحقق حکومت عدل جهانی، با اراده و امیدوار، خودباور و دارای عزت نفس، امانت‌دار، دانا و توانا، پاکدامن و باحیا، انتخابگر و آزادمنش، متخلق به اخلاق اسلامی، خلاق و کارآفرین و مقتصد و ماهر، سالم و بانشاط، قانونمدار و نظم‌پذیر و آماده ورود به زندگی شایسته فردی، خانوادگی و اجتماعی براساس نظام معیار اسلامی (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰).
- از جمله مهم‌ترین اهداف مقطع آموزش ابتدایی در ایران نیز می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:
- (الف) برقراری فضای مناسب آموزشی جهت پیشرفت اخلاقی و اعتقادی دانش‌آموزان.
- (ب) پرورش استعدادها و خلاقیت‌های کودکان.
- (ج) بهبود قدرت بدنی و جسمانی کودکان.
- (د) آموزش خواندن، نوشتن، محاسبه و برقراری معاشرت اجتماعی با سایر اعضای اجتماع.
- (ه) آموزش مسائل بهداشت فردی و گروهی (شریفی، ۱۳۹۰).

۳- بحث و نتیجه‌گیری

در مجموع، ویژگی‌های فرهنگ همکاری جویانه و مشارکتی در مدارس ابتدایی ژاپن را می‌توان با توجه به آنچه در منابع مربوط به بررسی نظام آموزشی این کشور آمده است این گونه خلاصه کرد: تأکید بر کار گروهی، آموزش روح همکاری دسته‌جمعی، آموزش احترام به دیگران و ارزش‌های آنها، احترام به سایر ملل و کشورها، رهبری جمعی، مشارکت فعال و تثبیت شده دانش‌آموزان در کلیه فعالیت‌های مدرسه، همکاری در نظافت مدرسه، همکاری بسیار نزدیک والدین با مدرسه، تأکید بر دوستی و همیاری در مدارس، توجه به خودفرمانی یا خودمدیریتی، تأکید بر رشد اجتماعی، ایجاد فرصت‌های مساوی برای همگان، حضور معلم در کلاس در نقش راهنما و ضرورت شادی و تفریح در مدارس. گرایشی عمومی برای مقایسه وضعیت آموزشی کشورهای توسعه یافته با کشورهای در حال توسعه و در عین حال بحث مقایسه در تمامی کشورها وجود دارد. این روش به منظور کشف

هشتمین همایش ملی تازه‌های روانشناسی مثبت

وزارت آموزش و پرورش
اداره کل آموزش و پرورش استان هرمزگان
مدیریت آموزش و پرورش شهرستان میناب دانشگاه هرمزگان

اسفندماه ۱۴۰۰ - بندرعباس

عامل موفقیت نظام های آموزشی پیشرفته و رفع کاستی های نظام آموزشی کشور موردنظر صورت می پذیرد. همان طور که در این مقاله نیز نشان داده شد، آموزش و پرورش تطبیقی حوزه ای بسیار گسترده است که موضوعات بسیار و رویکردهای پژوهشی رده بندی شده تحت مطالعات آموزشی را دربرمی گیرد. هیچ رویکرد واحدی نیز برای مقایسه وجود ندارد که بتوان بر سر آن توافق کرد یا برای بیشتر شرایط مناسب باشد. همچنین پژوهشی که از قنبری و همکاران در قسمت پیشینه تحقیق ذکر شد، در راستای نتایج این مقاله می باشد و نتایج این تحقیق بر آن صحنه می گذارد.

برای این منظور، پژوهش حاضر نظام آموزش ابتدایی در ژاپن و ایران را به چهار بخش سیاست های کلان، مدیریت ملی و محلی، محتوای آموزش و مدیریت مدرسه تقسیم کرد و نقش حکومت، جامعه مدنی، والدین و دانش آموزان در طول فرایندهای مربوط به هر یک از این بخش ها را با تمرکز بر مفاهیم تعامل، مشارکت، همکاری، کار گروهی، جامعه پذیری و بین المللی گرایي مورد مطالعه قرار داد. یافته های پژوهش نشان از وجود تعامل بالا در تمامی سطوح سیاست گذاری آموزشی در کشور ژاپن دارد. وجود دولت های محلی و استقلال هیئت های آموزشی استان ها، شهرها و مدارس در اجرای برنامه های آموزشی، نقش آفرینی جامعه مدنی در تدوین برنامه های آموزشی، تمرکز بر آموزش عملی و کاربردی دانش آموز در اجتماع، تمرکز بر کار گروهی، مشارکت دانش آموزان در تمامی فعالیت ها و تأکید بر احترام به دیگران و فرهنگ های خارجی، همه و همه در کنار هم باعث شده است نظام آموزش و پرورش ژاپن به عنوان نمونه ای موفق از سیاست گذاری آموزشی در جهان مورد تحسین همگان قرار گیرد. ریشه تمام این موفقیت ها را نیز باید در راهبردهای کلان دولت ژاپن جستجو کرد. تمرکز زدایی سیاسی و اداری یکی از مهم ترین علل وجود تعامل بالا در تمام مراحل تصمیم گیری و اجرای نظام آموزشی ژاپن به شمار می آید. در مقایسه با نظام آموزشی ژاپن، آموزش و پرورش ایران علی رغم تمامی تلاش هایی که در جهت ارتقای آن صورت پذیرفته، موفقیت آمیز ظاهر نشده است. ریشه این ناکامی نسبی به پایین بودن سطح تعامل در اجزای مختلف نظام آموزشی ایران بازمی گردد. تمرکز سیاسی و اداری قدرت باعث شده است تا تمام اجزای این نظام به صورت دستوری و از بالا به پایین طراحی شود. تجربه نشان داده که مشارکت، تعامل و همکاری واقعی و نتیجه بخش را نمی توان از طریق آیین نامه ها به یک نظام تزریق کرد. امور آموزش و پرورش هر استان، شهر، منطقه و مدرسه باید با نظر و تأیید شهروندان و به کمک صاحب نظران تعلیم و تربیت محلی انجام گیرد. چنین نظامی مستلزم تمرکز زدایی سیاسی و اداری در سطح کشور است. در این صورت، با پدیدار شدن جامعه مدنی قوی و پویا و مشارکت آن در سطوح مختلف سیاست گذاری آموزشی، تحول در نظام آموزشی ممکن خواهد شد.

منابع

سرکارآرانی، محمدرضا (۱۳۸۱). فرهنگ آموزش در ژاپن، برنامه های درسی و فرایند یاددهی-یادگیری در آموزش و پرورش دوره ابتدایی ژاپن با تأکید بر اصلاحات برنامه های درسی با رویکرد تلفیقی. تهران: روزنگار.

سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰). وزارت آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران.

شریفی، شکوفه (۱۳۹۰). بررسی تطبیقی اهداف تعلیم و تربیت دوره ابتدایی دوکشور ایران و ژاپن. پایان نامه کارشناسی ارشد. تهران: دانشگاه الزهرا.

قنبری، نسرین، دیناروند، حسن و سلیمانی، فرشاد (۱۳۹۳). بررسی تطبیقی نظام تربیت معلم در ایران، انگلستان و ژاپن دانشگاه آزاد اسلامی واحد ملایر گروه علوم تربیتی (آموزش و پرورش ابتدایی). کنفرانس بین المللی علوم انسانی و مطالعات رفتاری. تهران.

Beauchamp, E. R. and Vardaman J. M. (2015). Japanese Education since 1945: A Documentary Study. London: Routledge.

CIEB. (2015). Japan: System and School Organization. The Center on International Education Benchmarking.

CRICED. (2006). School Management, Center for Research on International Cooperation in Educational Development.

- Ishikida, B. Y. (2005). Japanese Education in the 21st Century. New York: iUniverse.
- Legatum Institut. (2017). the Legatum Prosperity Index. Available at: <http://prosperitysite.s3-accelerate.amazonaws.com/3515/1187/1128/Legatum Prosperity Index 2017>.
- Letendre, G. K. and Fukuzawa, R. E. (2013). Intense Years: How Japanese Adolescents Balance School, Family and Friends. London: Routledge.
- Nakayasu, C. (2014). School curriculum in Japan. The Curriculum Journal. No 27(1): 134-150.
- Pearson. A. (2014). The Learning Curve. The Economist Intelligence Unit.
- Poukka, P. (2011). Moral Education in the Japanese Primary School Curricular Revision at the Turn of the Twenty-first Century: Aiming at a Rich and Beautiful Kokoro. Helsinki: University of Helsinki.
- Sato, S. and Doerr, N. M. (2014). Rethinking Language and Culture in Japanese Education: Beyond the Standard. Bristol: Multilingual Matters.
- UNICEF. (2000). Defining Quality in Education. New York: United Nations Children's Fund.
- World Bank. (2015). List of Countries by GDP (nominal).
- World Economic Outlook Database. (2017). International Monetary Fund. 24 October. Available at: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/02/weodata/index.aspx>.